

پیش‌بینی نگرش به رفتار بزهکارانه بر اساس فرسودگی تحصیلی، اضطراب، استرس و افسردگی در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی

سپیده فرج‌پور نیری^{*۱}

چکیده

هدف: پژوهش حاضر باهدف پیش‌بینی نگرش مثبت و منفی به رفتار بزهکارانه بر اساس فرسودگی تحصیلی، اضطراب، استرس و افسردگی در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی انجام شد.

روش: پژوهش از نوع توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در دبیرستان‌های پسرانه شهرستان نیر در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ بود. ۱۲۰ نفر از این افراد با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده و به پرسشنامه‌های نگرش به رفتار بزهکارانه فضلی (۱۳۸۹)، مقیاس فرسودگی تحصیلی مسلش (۲۰۰۲) و مقیاس استرس، اضطراب و افسردگی لوینبند و لوینبند (۱۹۹۵) (DASS-42) پاسخ دادند. داده‌ها با روش‌های همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه در سطح معناداری ۰/۰۵ مورد ارزیابی قرار گرفتند.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که فرسودگی تحصیلی و افسردگی ($p < 0/01$) و اضطراب ($p < 0/05$) به‌طور معکوس با نگرش منفی و به‌طور مستقیم با نگرش مثبت به رفتار بزهکارانه همبستگی داشتند. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه نیز نشان داد که فرسودگی تحصیلی، اضطراب و افسردگی در مجموع قادر به تبیین ۲۴ درصد واریانس نگرش مثبت و ۱۶ درصد از واریانس نگرش منفی به رفتار بزهکارانه بودند.

نتیجه‌گیری: فرسودگی تحصیلی، اضطراب و افسردگی در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی بر طرز نگرش به رفتار بزهکارانه تأثیرگذار است. با توجه به یافته‌های حاضر، لازم است در برنامه‌ریزی‌های آتی در باب نگرش به رفتار بزهکارانه به نقش فرسودگی تحصیلی، افسردگی و اضطراب نیز توجه شود.

کلید واژه‌ها: بزهکاری، فرسودگی تحصیلی، افسردگی، استرس، اضطراب، دانش‌آموزان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

نوجوانی دوره‌ای بحرانی است که در آن افراد فرصت هویت‌یابی به‌عنوان فردی شایسته از نظر تحصیلی، جامعه‌پذیر و متعهد به یادگیری را پیدا می‌کنند (اسکینر و پیترز^۱، ۲۰۱۲). درعین‌حال افراد بسیار تحت تأثیر محیط اطراف خود قرار می‌گیرند و با خطرانی روبه‌رو می‌شوند. نمونه‌ای از این خطرات، بزهکاری است. بزهکاری در معنای لفظی عبارت است از ترک انجام‌وظیفه قانونی و یا ارتکاب عملی خطا که الزاماً عنوان جرم ندارد و به‌ویژه در ارتباط با جرائم ارتكابی از سوی اطفال و نوجوانان به کار می‌رود (به نقل از معظمی، ۱۳۹۰). بزهکاری در طول نوجوانی و به خاطر گرایش به تأیید شدن افزایش پیدا می‌کند. با گذشت زمان و با بهتر شدن رشد استدلال اخلاقی، میزان نفوذ همسالان و رفتارهای بزهکارانه کاهش پیدا می‌کند و نوجوان در موقعیت‌های اجتماعی همچون ازدواج و کار وارد می‌شود که قانون‌شکنی کمتری را در پی دارد (برک^۲، ۱۳۹۵). ممکن است افراد به سبب تعامل با افرادی که به‌نوعی رفتارهای بزهکارانه دارند یا با تماشای فیلم‌ها و بازی‌هایی با این محتوا نگرش مثبتی نسبت به رفتارهای بزهکارانه پیدا کنند (معظمی، ۱۳۹۰).

نگرش‌ها شامل عناصر شناختی، عاطفی و رفتاری هستند. بخش شناختی شامل باورها و ارزش‌ها و بخش عاطفی شامل احساسات و عواطف درباره هدف، شیء، فکر و رویداد است. بخش رفتاری از نگرش منشا می‌گیرد و به نیت عمل مربوط می‌شود (رضاییان، ۱۳۹۱). برای مثال، در میان پیشایندهای شناختی پرخاشگری، نگرش فرد به پرخاشگری نقش مهمی را ایفا می‌کند و مشروع دانستن پرخاشگری با افزایش میزان آن همراه است. همچنین افراد دارای پیش‌فرض‌های ذهنی خصومت‌آمیز بیشتر احتمال دارد که تعاملات اجتماعی سایرین را پرخاشگرانه توصیف کنند و متقابلاً پرخاشگرانه با آنان برخورد کنند (کراهه^۳، ۲۰۱۳).

یکی از مؤلفه‌های مرتبط با نگرش به بزهکاری، فرسودگی تحصیلی است. فرسودگی تحصیلی با استرس‌های شدید، ساعات طولانی تحصیل توأم با کار کردن، نگرانی در رابطه با نمرات درسی، نامطمئن بودن در مورد آینده، میزان پایین حمایت از سوی دوستان و همسالان و نرخ رضایت پایین به خاطر عدم تعادل بین زندگی شخصی و حرفه‌ای مرتبط است (بودرو، سانتن، همفیل و دابسون^۴، ۲۰۰۴). فرسودگی تحصیلی یک از مسائل مهم آموزشی است که نه‌تنها مانع پیشرفت تحصیلی فراگیران می‌شود، بلکه عملکرد افراد در مدرسه و محیط یادگیری را نیز مختل می‌کند. رابطه فرسودگی تحصیلی با عملکرد تحصیلی افراد، نرخ مشارکت و اشتیاق آنان برای ادامه تحصیل و تعهد افراد برای تکالیف اهمیت بررسی فرسودگی تحصیلی را دوچندان کرده است (براون، می، سانچز-گنزالز، کوتنیک و فینچام^۵، ۲۰۱۳). وجود حس بدبینانه و بی‌علاقگی نسبت به تکالیف و مطالب درسی و نیز احساس پیشرفت شخصی ضعیف در این امور، منجر به ایجاد نوعی حس سرخوردگی و ناکامی در فرد می‌شود. این احساس می‌تواند فشاری در جهت انطباق‌های ابداع گونه یا انزوا گونه باشد. در حالت انطباق انزوا گونه، رفتارهای مشکل‌آفرینی همچون اعتیاد نقش راهی برای گریختن از تنش‌ها و فراموش کردن شرایط موجود را ایفا می‌کنند (سلم‌آبادی، سلیمی بجستانی، خیامی آبیژ و جوان، ۱۳۹۴). همچنین، نوبت‌های شبانه و مشاغل سخت و طاقت‌فرسا به دلیل ایجاد خستگی مزمن، برهم زدن ساعت فیزیولوژیکی بدن، ایجاد سرخوردگی، درماندگی و حتی عدم رضایت از خود و همچنین محرومیت‌های جنسی می‌تواند زمینه‌ساز موارد مربوط به اعتیاد و افسردگی باشد (ساسمن و آمز^۶، ۲۰۰۸).

مشارکت در مدرسه، مکانیسمی حیاتی است که از آن طریق فرآیندهای انگیزشی به سمت موفقیت‌های تحصیلی سوق داده می‌شود. مشارکت در مدرسه تجربه همه‌روزه فرد در مدرسه، اعم از تحصیلی و اجتماعی را شکل می‌دهد. طبق مدل سیستم خود^۷، میزان مشارکت هیجانی، رفتاری و شناختی نوجوانان با مدرسه، محتوای انگیزشی برایشان فراهم می‌کند که توانایی آنان در کنار آمدن با مشکلات و موانع در مدرسه و فائق شدن بر پس‌روی‌ها و شکست‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد و درنهایت کمک می‌کند که افراد

1. Skinner & Pitzer
 2. Berk
 3. Krahé
 4. Boudreau, Santen, Hemphill, & Dobson
 5. Brown, May, Sanchez-Gonzalez, Koutnik, & Fincham
 6. Sussman & Ames
 7. self-system model

به‌طور سازنده‌ای با چالش‌های مرتبط با تکالیف درسی رودررو شوند (اسکینز و پیترز، ۲۰۱۲). زمانی که دانش آموزان توانایی کنار آمدن^۱ مؤثر با چالش‌ها و موانع را داشته باشد، بیشتر بر روش‌های مسئله محور و خود ارتقا بخشی تحصیلی متمرکز می‌شوند. در نتیجه نرخ عدم مشارکت در مدرسه و سوق یافتن افراد به سمت سو مصرف مواد و سایر مشکلات رفتاری و بزهکارانه کاهش پیدا می‌کند (ونگ و فردریکس^۲، ۲۰۱۳).

یکی دیگر از وابسته‌های نگرش به رفتار بزهکارانه، سطح استرس، اضطراب و افسردگی افراد است. طبق مدل عمومی استرس^۳ رفتارهای مشکل‌آفرین عمدتاً حاصل تجارب منفی هستند که از هیجان‌های منفی، استرس‌ها و آسیب‌های متعدد به وجود آمده‌اند (دنیلز و هولدفتر^۴، ۲۰۱۸؛ جون و چویی^۵، ۲۰۱۵). همچنین طبق مدل بوم‌شناسی اجتماعی، پارامتری مانند تنیدگی در مدرسه، نقش مهمی در گرایش به اعتیاد دارد و فرد جهت فرار از این تنیدگی به‌سوی همسالان خود رفته و به اعتیاد تشویق می‌شود. در صورتی که نوجوانان در مورد مهارت‌های تحصیلی خود دچار تردید شده و تصویری منفی از مدرسه یا توانایی‌های یادگیری خود داشته باشند، بیشتر به‌سوی اعتیاد می‌روند (بهرامی احسان، ۱۳۹۳). پژوهش‌های انجام‌شده در این رابطه نتایج بعضاً متناقضی را نشان داده‌اند. طبق پژوهش رزم‌خواه، پاکزاد و احقر (۱۳۹۲)، بین اضطراب و بی‌خوابی، افسردگی، عملکرد اجتماعی نامطلوب و نشانه‌های بدنی با نگرش نوجوانان و جوانان به رفتارهای بزهکارانه رابطه مثبت وجود دارد. یافته‌های فنتی، کلینز و اندرشد^۶ (۲۰۱۹) نشان داد که اضطراب پیش‌بین مستقیم بزهکاری و افسردگی پیش‌بین معکوس بزهکاری هستند. به‌علاوه، بزهکاری عامل خطری برای افسردگی و نه نگرانی در آینده است و در واقع، افسردگی و بزهکاری رابطه متقابلی باهم دارند. میزان آشفتگی روان‌شناختی و افسردگی با نگرش مثبت دانش آموزان به بزهکاری رابطه مثبت معنادار داشته اما با نگرش منفی به بزهکاری رابطه‌ای نداشته است (عطادخت و قره‌گوزلو، ۱۳۹۷). بلین ارکارو و والانکورت^۷ (۲۰۱۷) طی مطالعه طولی ۶۴۳ کودک ۱۰ ساله به مدت هفت سال، نشان داد که سمپتوم‌های افسردگی در نهایت منجر به سمپتوم‌های نافرمانی مقابله‌ای^۸ و سلوک^۹ می‌شوند و رابطه‌ای دوسویه بین مشکلات درون‌ریزی و برون‌ریزی وجود دارد.

رفتارهای جنسی پرخطر از جمله جلوه‌های دیگر بزهکاری است. پژوهش سویوجا^{۱۰} (۲۰۱۹) نشان داد که افسردگی با تجربه رابطه جنسی در اواسط و اوایل دوران نوجوانی و همچنین رفتارهای جنسی پرخطر در نوجوانان دختر و پسر مرتبط است. طوری که نوجوانان افسرده به‌طور متوسط چهار تا پنج شریک جنسی در روابطشان دارند. با توجه به رابطه بین بزهکاری و شکست تحصیلی، ممکن است این نوجوانان در برخورد با رفتارهای جنسی پرخطر، دانش رابطه و مهارت‌های مقابله‌ای مناسبی نداشته باشند. از سوی دیگر، بزهکاری می‌تواند نمودی از برون‌دهی استرس مرتبط با رفتارهای پرخطر جنسی باشد. ممکن است رفتارهای جنسی پرخطر در افراد افسرده، تلاشی برای کسب حمایت و نزدیکی باشد.

بزهکاری علاوه بر زیان‌های بی‌شماری که برای فرد ایجاد می‌کند، در سطح ملی نیز منجر به هدر رفتن سرمایه‌های ملی و تباه شدن نیروها و استعدادهای جوانان آن جامعه می‌گردد. از هزینه‌های بی‌شماری که صرف جبران خسارت‌های مرتبط با بزهکاری می‌شود می‌توان به موارد مربوط به پیگیری، دستگیری، نگهداری و بازپروری افراد بزهکار اشاره کرد. بررسی همبسته‌های این نگرش می‌تواند پژوهشگران را برای تدوین اقداماتی در جهت کاهش نگرش‌های مثبت و متقابلاً افزایش نگرش‌های منفی نسبت به این مسائل در افراد سوق دهد. لذا با توجه به اهمیت موضوع و وجود پیشینه پژوهشی متناقض، پژوهش حاضر به بررسی نقش پیش‌بین اضطراب، استرس، افسردگی و فرسودگی تحصیلی در نگرش مثبت و منفی به بزهکاری پرداخته است.

1. coping
2. Wang & Fredricks
3. general strain
4. Daniels & Holtfreter
5. Jun & Choi
6. Fanti, Collins, & Andershe
7. Blain-Arcaro & Vaillancourt
8. oppositional defiant disorder (ODD)
9. conduct disorder(cd)
10. Savioja

روش پژوهش

مطالعه حاضر از نوع توصیفی همبستگی بود. جامعه پژوهش دانش آموزان پسر دبیرستانی سال ۱۳۹۶-۱۳۹۷ در شهرستان نیر بود. از این جامعه، ۱۲۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده و به پرسش‌نامه‌های پژوهشی پاسخ دادند. پرسشنامه‌ها بدون ذکر نام و با رعایت موارد اخلاقی در اختیار دانش آموزان قرار گرفت. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS22 و شیوه‌های آمار توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) و آمار استنباطی (همبستگی و رگرسیون چندگانه به شیوه هم‌زمان) تجزیه و تحلیل شدند. پرسشنامه‌های به‌کاربرده شده به شرح ذیل است:

مقیاس فرسودگی تحصیلی: این مقیاس تصحیح‌شده مقیاس فرسودگی مسلش^۱ است و برای استفاده در میان محصلان ساخته شده است. این مقیاس ۱۵ سؤالی، توسط شوفلی، مارتینز، پینتو، سالانوا و باکر^۲ (۲۰۰۲) اصلاح‌شده است. دارای سه خرده مقیاس خستگی خستگی عاطفی، شک و بدبینی و خودکارآمدی تحصیلی است. همه سؤالات در طیف لیکرت هفت درجه‌ای از هرگز (نمره صفر) تا همیشه (نمره شش) نمره‌گذاری می‌شوند. نمرات بالا در دو خرده مقیاس خستگی عاطفی و شک و بدبینی با نرخ بالاتر فرسودگی تحصیلی و نمرات پایین در خرده مقیاس خودکارآمدی تحصیلی با فرسودگی تحصیلی بالا همسو هستند. اعتبار این مقیاس در پژوهش شوفلی و همکاران (۲۰۰۲) و بر نمونه‌ای از جامعه اسپانیایی، ۰/۷۴ برای خرده مقیاس خستگی عاطفی، ۰/۷۹ برای شک و بدبینی و ۰/۷۶ برای خرده مقیاس خودکارآمدی تحصیلی گزارش شده است. همچنین، رستمی، عابدی و شوفلی (۱۳۹۰) ضمن هنجاریابی مقیاس مذکور در نمونه ۲۳۸ نفر از دانشجویان دختر دانشگاه اصفهان، ضرایب آلفای کرونباخ خرده مقیاس‌های خستگی عاطفی، شک و تردید و خودکارآمدی را به ترتیب ۰/۸۸، ۰/۹۰ و ۰/۸۴ گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ ۰/۶۷ بود. مقیاس اضطراب، استرس و افسردگی (DASS-42): مقیاس اضطراب، استرس و افسردگی^۳ ۴۲ سؤالی است که در سال ۱۹۹۵ توسط لویبند و لویبند^۴ طراحی شده است. این مقیاس از سه خرده مقیاس اضطراب، استرس و افسردگی تشکیل شده است. سؤالات در طیف لیکرت چهاردرجه‌ای نمره‌گذاری می‌شوند. عبارت هرگز (نمره صفر)، گاهی (نمره یک)، اغلب (نمره دو) و همیشه (نمره سه) می‌گیرد و نمرات بالاتر بیانگر شدت بیشتر خرده مقیاس مورد نظر است. در مطالعه موسی رضایی، ناجی اصفهانی، مؤمنی قلعه قاسمی، کریمیان و ابراهیمی (۱۳۹۱) ضریب آلفای کرونباخ گزارش شده برای خرده مقیاس افسردگی، استرس و اضطراب به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۸۴ و ۰/۸۴ است. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ خرده مقیاس افسردگی، استرس و اضطراب به ترتیب ۰/۹۰، ۰/۸۱ و ۰/۷۴ بود.

پرسشنامه نگرش به رفتار بزهکارانه: وحید فضلی در سال ۱۳۸۹ این پرسشنامه را جهت سنجش نگرش نوجوانان ۱۵-۱۸ ساله به بزهکاری تهیه کرده است. این پرسشنامه شامل ۲۸ ماده است که در طیف لیکرت چهاردرجه‌ای نمره‌گذاری می‌شود. عبارت کاملاً مخالفم نمره یک و عبارت کاملاً موافقم نمره چهار می‌گیرد. نمرات بالاتر نماد شدیدتر بودن نگرش فرد نسبت به آن موضوع است. جهت طراحی این پرسشنامه از نظر استادان سه رشته روان‌شناسی، جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی استفاده شده و اعتبار آن تأیید شده است. همچنین در پژوهش حسینی دولت‌آبادی و سعادت و قاسمی جوبنه (۱۳۹۲) بر نمونه‌ای متشکل از ۴۵۶ نفر از دانش آموزان دختر و پسر رشت پایایی پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ برای نگرش مثبت به رفتار بزهکارانه ۰/۸۶ و برای نگرش منفی به چنین رفتارهایی ۰/۸۳ برآورد شده است. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای نگرش مثبت به رفتار بزهکارانه ۰/۷۴ و برای نگرش منفی رفتار بزهکارانه ۰/۹۱ بود.

1. Maslach Burnout Inventory
 2. Schaufeli, Martinez, Pinto, Salanova, & Bakker
 3. Depression Anxiety Stress Scales
 4. Lovibond & Lovibond

یافته‌های پژوهش

تعداد کل آزمودنی‌ها ۱۲۰ نفر با میانگین سنی ۱۶/۶۲ و انحراف استاندارد ۰/۸۵ بود. بیشترین فراوانی مقطع مربوط به دهم (۴۷ نفر- ۳۹/۱۶ درصد)، کمترین مربوط به دوازدهم (۳۰ نفر- ۲۵ درصد) بود. همچنین بیشترین فراوانی رشته تحصیلی مربوط به انسانی (۶۰ نفر- ۵۰ درصد) و کمترین مربوط به ریاضی فیزیک (۱۰ نفر- ۸/۳۳ درصد) بود.

جدول ۱. مؤلفه‌های توصیفی متغیرها

متغیر	میانگین	انحراف معیار
۱. فرسودگی تحصیلی	۲۶/۲۲	۱۵/۹۴
۲. اضطراب	۱۳/۵۴	۶/۷۴
۳. استرس	۱۳/۳۸	۸/۰۸
۴. افسردگی	۱۲/۵۸	۷/۸۷
۵. نگرش منفی به بزهکاری	۲۳/۲۳	۶/۳۴
۶. نگرش مثبت به بزهکاری	۳۹/۵۷	۱۱/۱۸

جدول ۲. ضرایب همبستگی پیرسون فرسودگی تحصیلی، اضطراب، استرس، افسردگی و نگرش مثبت و منفی به بزهکاری

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱. فرسودگی تحصیلی	۱					
۲. اضطراب	-۰/۰۴۲	۱				
۳. استرس	-۰/۰۰۹	۰/۱۹۰*	۱			
۴. افسردگی	۰/۲۸۹**	۰/۰۲۸	-۰/۰۲۰	۱		
۵. نگرش منفی به بزهکاری	-۰/۲۵۰**	-۰/۱۸۰*	-۰/۰۲۳	-۰/۳۱۳**	۱	
۶. نگرش مثبت به بزهکاری	۰/۲۶۹**	۰/۱۹۸*	-۰/۰۵۱	۰/۴۲۲**	-۰/۴۶۶**	۱

در جدول (۱) میانگین، انحراف معیار و در جدول (۲) ضرایب همبستگی پیرسون فرسودگی تحصیلی، اضطراب، استرس و افسردگی به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین و نگرش مثبت و منفی به بزهکاری به‌عنوان متغیرهای ملاک ($N=120$) ارائه شده است. داده‌های جدول ۱ نشان داد که روابط بین فرسودگی تحصیلی و افسردگی با ضریب همبستگی ۰/۲۸۹، بین فرسودگی تحصیلی و نگرش منفی به بزهکاری با ضریب همبستگی ۰/۲۵۰، بین فرسودگی تحصیلی و نگرش مثبت به بزهکاری با ضریب همبستگی ۰/۲۶۹، بین نگرش منفی به بزهکاری و افسردگی با ضریب همبستگی -۰/۳۱۳، بین نگرش مثبت به بزهکاری و افسردگی با ضریب همبستگی ۰/۴۲۲ و بین نگرش مثبت به بزهکاری و نگرش منفی به بزهکاری با ضریب همبستگی -۰/۴۶۶ به‌صورت معنادار در سطح $p < 0/01$ است و روابط بین اضطراب و استرس با ضریب همبستگی ۰/۱۹۰، بین نگرش منفی به بزهکاری و اضطراب با ضریب همبستگی -۰/۱۸۰ و بین نگرش مثبت به بزهکاری و اضطراب با ضریب همبستگی ۰/۱۹۸ در سطح $p < 0/05$ معنادار است.

برای تبیین مجزای نگرش منفی به بزهکاری و نگرش مثبت به بزهکاری از طریق فرسودگی تحصیلی، اضطراب، استرس و افسردگی در دو نوبت از تحلیل رگرسیون به روش هم‌زمان استفاده گردید. جهت بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد که برای کلیه متغیرها بالاتر از مقدار ۰/۰۵ قرار داشت و مؤید نرمال بودن توزیع داده‌ها در فاصله اطمینان ۹۵ درصدی بود. برای بررسی هم خطی از شاخص تلورانس و عامل تورم واریانس استفاده شد. نتایج نشان داد که شاخص تلورانس در بازه ۰/۹۱ تا ۰/۹۶ و عامل تورم واریانس در بازه ۱/۰۴ تا ۱/۰۹ قرار دارد. بنابراین این یافته‌ها می‌توان اظهار داشت که دیگر مفروضه موردنیاز رگرسیون، یعنی عدم وجود هم خطی نیز برقرار است. نتایج تحلیل در جدول (۳) بیان گردیده است.

جدول ۳. خلاصه تحلیل رگرسیون فرسودگی تحصیلی، اضطراب، استرس و افسردگی برای پیش‌بینی نگرش مثبت و منفی به بزهکاری

متغیر ملاک	متغیرهای پیش‌بین	β	t	P	R	R ²	SE	F	P	دوربین-واتسون
نگرش مثبت به بزهکاری	فرسودگی تحصیلی	۰/۱۷	۲/۰۲	۰/۰۴۵						
	استرس	-۰/۰۸	-۱	۰/۳۲	۰/۴۹	۰/۲۴	۵/۶۰	۹/۳۸	۰/۰۰۱	۱/۸۰
	اضطراب	۰/۲۱	۲/۵۵	۰/۰۱						
نگرش منفی به بزهکاری	فرسودگی تحصیلی	-۰/۱۸	-۲/۰۵	۰/۰۴						
	استرس	۰/۰۰۵	۰/۰۶	۰/۹۶	۰/۴۰	۰/۱۶	۱۰/۴۳	۵/۴۰	۰/۰۰۱	۱/۸۱
	اضطراب	-۰/۱۸	-۲/۰۷	۰/۰۴						
	افسردگی	-۰/۲۶	-۲/۸۴	۰/۰۰۵						

با نظر به یافته‌های جدول ۳، نتایج رگرسیون نشان می‌دهد که پیش‌بینی نگرش مثبت دانش‌آموزان بر اساس آشفته‌گی روان‌شناختی و فرسودگی تحصیلی معنادار است و ۲۴ درصد از واریانس را پیش‌بینی می‌کند. فرسودگی تحصیلی با ضریب بتای ۰/۱۷ و از بین مؤلفه‌های آشفته‌گی روان‌شناختی، اضطراب با ضریب بتای ۰/۲۱ و افسردگی با ضریب بتای ۰/۳۶، نگرش مثبت به بزهکاری را پیش‌بینی می‌کند. از دیگر سو، پیش‌بینی نگرش منفی دانش‌آموزان بر اساس آشفته‌گی روان‌شناختی و فرسودگی تحصیلی معنادار است و ۱۶ درصد از واریانس را پیش‌بینی می‌کند. فرسودگی تحصیلی با ضریب بتای -۰/۱۸ و از بین مؤلفه‌های آشفته‌گی روان‌شناختی، اضطراب با ضریب بتای -۰/۱۸ و افسردگی با ضریب بتای -۰/۲۶ نگرش منفی به بزهکاری را پیش‌بینی می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه فرسودگی تحصیلی، اضطراب، استرس و افسردگی با نگرش به رفتار بزهکارانه در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی بود. نتایج پژوهش نشان داد که فرسودگی تحصیلی با نگرش مثبت به بزهکاری رابطه مستقیم و با نگرش منفی به بزهکاری رابطه معکوس دارد. این یافته با گزارش‌های سلم‌آبادی و همکاران (۱۳۹۴)، ساسمن و آمز (۲۰۰۸) و ونگ و فردریکس (۲۰۱۳) همسو است. یکی از توجیه‌کننده‌های رابطه بین فرسودگی تحصیلی با بزهکاری، تئوری توجیه شکست‌ها^۱ است. در برخی خانواده‌ها، رابطه والد و فرزند بیشتر بر مبنای پیشرفت تحصیلی بنیان شده باشد و از سایر نیازهای وی غفلت می‌شود. در چنین وضعیتی تنها راه کسب توجه، تحسین و تأیید والدین، درس خواندن و پیشرفت تحصیلی است. هر چه فرد بیشتر تلاش می‌کند و موفقیت‌های بیشتری را کسب می‌کند میزان توقع والدین نیز افزایش می‌یابد و با سخت‌تر شدن دروس، نوجوان از ترقی کردن بازمی‌ماند. در چنین حالت درج‌ازدن، میزان اعتماد به نفس و عزت‌نفس کاهش پیدا می‌کند و نوجوان جهت مخفی نگاه داشتن دلیل اصلی ناکامی خود به مصرف مواد یا رفتارهای بزهکارانه گرایش پیدا می‌کند (ساسمن و آمز، ۲۰۰۸). همچنین نرخ بدبینی در این افراد بالاست. دیدگاه متزلزل نسبت به آینده یا بدبینی نسبت به آینده باعث می‌شود که توجه فرد به حالات عاطفی، امیال و اعمال مرتبط با تسکین و ارضای خود به اینجا و اکنون محدود شود. همچنین سطوح پایینی از تحمل ناکامی‌ها و استرس و اضطراب نیز این مسئله را تشدید می‌کند (ساسمن و آمز، ۲۰۰۸). همسو با یافته پژوهش، دانش‌آموزان موفق بیشتر از رفتارهای بزهکارانه کناره‌گیری می‌کنند و نگرش منفی به آن دارند، چون نمی‌خواهند احتمال رسیدن به موفقیت‌ها و اهداف تمام عمری‌شان به خطر بیافتند (مک‌درموت، موردل و استولدنزفوس^۲، ۲۰۰۱).

موفقیت تحصیلی با نرخ پایین بزهکاری در طول زمان و میزان بالای وابستگی به مدرسه مرتبط است. نوجوانانی که رفتارهای بزهکارانه دارند علاقه و انگیزش پایینی برای طی کردن مسیرهای متداول موفقیت دارند و در نتیجه زمان و تلاش کمی را صرف

1. self-hand coping theory

2. McDermott, Mordell, & Stoltzfus

انجام دادن تکالیف و مطالعه می‌کنند (هافمن، اریکسون و اسپنس^۱، ۲۰۱۳). افرادی که پیوستگی بالایی به مدرسه داشته و از نظر تحصیلی شایسته هستند، واکنش‌های متقابل مثبت بیشتری را در معلمان و والدینشان برمی‌انگیزند. در نقطه مقابل، افرادی هستند که از مدرسه منفصل شده‌اند و مشکلات تحصیلی دارند، حمایت مثبت کمی را از معلمانشان دریافت می‌کنند و به احتمال بیشتری با هم‌تایان خود معاشرت می‌کنند (اسکینر و پیتز، ۲۰۱۲). طبق پژوهش‌های گاتفردسون^۲، جوانان طبقه پایین به واسطه عملکرد تحصیلی نامطلوب از دست‌یابی به فرصت‌های تحصیلی بازمی‌مانند. بر اساس این نظریه، فرد در صورتی بزهکاری می‌شود که نگرش‌های مطلوب بر نقض قانون از نگرش‌های تبعیت از آن پیشی بگیرد. در معرض نگرش‌های مثبت به بزهکاری قرار گرفتن در صورت مخالف بودن خانواده و دوستان فرد با بزهکاری می‌تواند کم‌رنگ‌تر شود (معظمی، ۱۳۹۰).

دومین یافته پژوهش نشان داد که بین اضطراب و افسردگی با نگرش به رفتار بزهکارانه رابطه وجود دارد. این یافته با گزارش‌های رزم‌خواه و همکاران (۱۳۹۲) و فنتی و همکاران (۲۰۱۹) همسو و با قسمتی از گزارش عطادخت و قره‌گوزلو (۱۳۹۷) ناهمسو است. یکی از تبیین‌کننده‌های این یافته، احساس درماندگی^۳ است. در چنین حالتی افراد حس می‌کنند هیچ کنترلی بر دنیای پیرامونشان ندارند. برای چنین افرادی وابستگی بیمارگون می‌تواند راه فرار باشد. این افراد در بیشتر مواقع منفعل هستند و از آنجایی که به نظر، موفقیتی در زندگی‌شان کسب نکرده‌اند بیشتر حس شکست و افسردگی می‌کنند (ساسمن و آمز، ۲۰۰۸).

عوامل فشارزای آموزشی و وظایف سنگین تحصیلی می‌تواند زمینه‌ای برای فرسودگی تحصیلی افراد باشد. طبق مدل الزامات منابع، در صورتی که تعداد الزامات و عوامل فشارزا زیاد باشد و منابع و امکانات کافی برای حل کردن این الزامات در دسترس نباشد فرد با استرس‌های مستمر و فزاینده‌ای روبرو خواهد شد (دمروتی، باکر، نچرینر و شافلی^۴، ۲۰۰۱). از سوی دیگر، افسردگی و اضطراب در فرد می‌تواند به کاهش نرخ عزت‌نفس بیانجامد. این امر با نارزنده‌سازی شخصی، ایجاد نگرش‌های مخرب و آسیب‌پذیری‌های روانی، می‌تواند به رفتارهای پرخطر و مشکلات اجتماعی از جمله رفتارهای بزهکارانه بیانجامد. همچنین، هوش هیجانی پایین و استفاده از سبک‌های مقابله‌ای هیجان‌مدار به جای مسئله‌مدار منجر به کاهش مقاومت افراد در برابر رفتارهای بزهکارانه می‌شود (عطادخت و قره‌گوزلو، ۱۳۹۷). عدم‌تاب‌آوری نیز به دلیل منعطف نبودن در برابر مشکلات و ناتوانی در مواجهه با مسائل به عنوان عاملی تاثیرگذار در گرایش به اعتیاد مطرح است (سلم‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴).

رفتارهای برون‌سازی همچون بزهکاری، خودکنترلی پایین، جرم و سوءاستفاده از مواد و یا وابستگی به آن، می‌توانند تظاهرات هیجانی بیرونی از آشفتگی هیجانی و یا استراتژی کنار آمدن با افسردگی باشد (کیم، گیلمن، کسترمن و هیل^۵، ۲۰۱۹؛ دنیلز و هولدفتر، ۲۰۱۸). طبق مدل عمومی استرس، افراد با قرارگیری در شرایط نامطلوب، دچار هیجان‌های منفی می‌شوند که آن‌ها را برای مقابله کردن تحت فشار قرار می‌دهد. هرچند مقابله با هیجان‌های منفی به شیوه سالم (مثلاً ورزش کردن و یا صحبت کردن با یک دوست)، برای بسیاری از افراد امکان‌پذیر است، برخی دیگر برای مقابله با هیجان‌های منفی از طریق بزهکاری و جرم (برای مثال سو مصرف مواد مخدر و یا برون‌ریزی هیجان به شیوه خشونت‌آمیز) اقدام می‌کنند (اگنو^۶، ۲۰۰۶).

مانند هر پژوهش دیگری، پژوهش حاضر نیز دچار محدودیت‌هایی از جمله پرسشنامه‌ای بودن تحقیق، احتمال سوگیری در پاسخگویی و محدود بودن پژوهش به یک شهر بود. لذا پیشنهاد می‌شود که با انجام تحقیق در ابعاد گسترده‌تر به قابلیت تعمیم نتایج افزوده شود. ادغام پیشینه پژوهشی و همچنین یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که حاضر جوانانی که وقت و تلاش بالایی را صرف فعالیت‌های تحصیلی می‌کنند، کمتر در رفتارهای بزهکارانه مشارکت می‌کنند؛ بنابراین عاقلانه است که با افزایش مشارکت رفتاری افراد در کلاس درس و رفتارهای مدرسه‌محور و غنی کردن رابطه افراد با مدرسه، احتمال بروز رفتارهای مشکل‌آفرین را به‌طور بالقوه بکاهیم. همچنین با توجه به نقش مؤثر افسردگی و اضطراب در نگرش به رفتارهای بزهکارانه، لزوم شناسایی افراد در معرض خطر و

1. Hoffmann, Erickson, & Spence

2. Gottfredson

3. helplessness

4. Demerouti, Bakker, Nachreiner, & Schaufeli

5. Kim, Gilman, Kosterman, & Hill

6. Agnew

تأثیر بر نگرش‌های افراد، دادن اطلاعات صحیح در مورد مضرات و خطرات بزهکاری، آموزش مهارت‌های اجتماعی و مقابله‌ای در برابر اضطراب و افسردگی حس می‌شود.

منابع

- برک، لورا. (۱۳۹۵). روانشناسی رشد، از لقاح تا کودکی. ترجمه یحیی سیدمحمدی. تهران: نشر ارسباران.
- بهرامی احسان، هادی. (۱۳۹۳). اعتیاد و فرایند پیشگیری. تهران: سمت.
- حسینی دولت‌آبادی، فاطمه؛ سعادت، سجاد و قاسمی جوینده، رضا. (۱۳۹۲). رابطه بین سبک‌های فرزندپروری خودکارآمدی و نگرش به بزهکاری در دانش‌آموزان دبیرستانی. پژوهشنامه حقوق کیفری، ۴(۲): ۶۷-۸۸.
- رمزخواه، ساناز؛ پاکزاد، بتول و احقر، قدسی. (۱۳۹۲). رابطه سلامت روانی و نگرش به بزهکاری در نوجوانان و جوانان در کمپ‌های اطراف تهران. تحقیقات روانشناختی، ۵(۲۰): ۱-۱۶.
- رستمی، زینب؛ عابدی، محمدرضا و شوفلی، ویلمار بی. (۱۳۹۰). هنجاریابی مقیاس فرسودگی تحصیلی مسلش در دانشجویان زن دانشگاه اصفهان. رویکردهای نوین آموزشی، ۶(۱): ۲۱-۳۸.
- رضاییان، علی. (۱۳۹۱). مبنای مدیریت رفتار سازمانی. تهران: نشر سمت.
- سلم‌آبادی، مجتبی؛ سلیمی بجستانی، حسین؛ خیامی آبی، حمزه و جوان، رضا. (۱۳۹۴). سهم ابعاد فرسودگی تحصیلی، تاب‌آوری و استرس ادراک شده در پیش‌بینی گرایش به اعتیاد دانش‌آموزان. فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد، ۹(۳۳): ۳۹-۲۱.
- عطاذخت، اکبر و قره‌گوزلو، نادیا. (۱۳۹۷). نقش افسردگی، اضطراب و استرس دانش‌آموزان پسر در پیش‌بینی نگرش مثبت و منفی آن‌ها به بزهکاری نژادان‌شناسی مدرسه، ۷(۲): ۱۱۵-۱۳۰.
- فضلی، وحید. (۱۳۸۹). بررسی رابطه شیوه‌های تربیتی والدین و نگرش به رفتارهای بزهکارانه در بین نوجوانان ۱۵ تا ۱۸ سال شهر تهران. فصلنامه علمی و ترویجی پیشگیری از جرم، ۵(۵): ۶۳-۰۰.
- مظمی، شهلا. (۱۳۹۰). بزهکاری کودکان و نوجوانان. تهران: نشر دادگستر.
- موسی رضایی، امیر؛ ناجی اصفهانی، همایون؛ مؤمنی قلعه قاسمی، طاهره؛ کریمیان، جهانگیر و ابراهیمی، امیراله. (۱۳۹۱). ارتباط سلامت معنوی و ابعاد آن با استرس، اضطراب و افسردگی در مبتلایان به سرطان سینه. مجله دانشکده پزشکی اصفهان، ۳۰(۱۹۵): ۹۳۱-۹۲۲.

Agnew R. (2006). *Pressured into Crime: An Overview of General Strain Theory*. Los Angeles: Roxbury Publishing Company.

Blain-Arcaro C, Vallencourt T. (2017). Longitudinal Associations between Externalizing Problems and Symptoms of Depression in Children and Adolescents. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 48(1): 108-119.

Boudreau D, Santen S A, Hemphill R R, Dobson J. (2004). Burnout in medical students: Examining the prevalence and predisposing factors during the four years of medical school. *Annals of Emergency Medicine*, 44(4): S75-S76.

Brown P C, May R W, Sanchez-Gonzalez M A, Koutnik, A P, et all. (2013). The relationship of school burnout, anxiety, and depressive symptoms with academic performance; In Poster session presented at the 25th Annual Convention of the Association for Psychological Science.

Daniels A Z, Holtfreter K. (2018). Moving Beyond Anger and Depression: The Effects of Anxiety and Envy on Maladaptive Coping. *Deviant Behavior*, 40(3): 334-352.

Demerouti E, Bakker A B, Nachreiner F, Schaufeli W B. (2001). the job demands-resources model of burnout. *Journal of Applied psychology*, 86(3): 499-512.

Fanti K A, Colins O F, Andershed, H. (2019). Unraveling the longitudinal reciprocal associations between anxiety, delinquency, and depression from early to middle adolescence. *Journal of criminal justice*, 62: 29-34.

- Hoffmann J P, Erickson L D, Spence K R. (2013). Modeling the association between academic achievement and delinquency: An application of interactional theory. *Criminology*, 51(3): 629-660.
- Jun S, Choi E. (2015). Academic stress and internet addiction from general strain theory framework. *Computers in Human Behavior*, 49: 282–287.
- Kim B E, Gilman A B, Kosterman R, Hill K G. (2019). Longitudinal associations among depression, substance abuse, and crime: a test of competing hypotheses for driving mechanisms. *Journal of criminal justice*, 62: 50-57.
- Krahé B. (2013). *The Social Psychology of Aggression*. Abingdon: Routledge.
- Lovibond P F, Lovibond S H. (1995). "The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories". *Behaviour Research and Therapy*, 33 (3): 335–343.
- Maslach C, Jackson S. (2002). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2: 99-113.
- McDermott P A, Mordell M, Stoltzfus J C. (2001). The organization of student performance in American schools: Discipline, motivation, verbal learning, nonverbal learning. *Journal of Educational Psychology*, 93(1): 65-76.
- Savioja H. (2019). Sexual behavior in adolescence: The role of depression, delinquency, and family-related factors. (Tampere University Dissertations 41). Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla (Väitöskirja, Tampereen yliopisto, lääketiede ja terveysteknologia).
- Schaufeli W B, Martinez I M, Pinto A M, Salanova M, et al. (2002). Burnout and engagement in university students: A cross-national study. *Journal of cross-cultural psychology*, 33(5): 464-481.
- Skinner E A, Pitzer J. (2012). Developmental dynamics of engagement, coping, and everyday resilience. In S. Christenson, A. Reschly, & C. Wylie (Eds.), *the handbook of research on student engagement*. New York: Springer Science.
- Sussman S, Ames S L. (2008). *Drug abuse: Concept, Prevention, and Cessation*. Cambridge University Press.
- Wang M T, Fredricks J A. (2013). The Reciprocal Links between School Engagement, Youth Problem Behaviors, and School Dropout during Adolescence. *Child Development*, 85(2): 722–737.

Predicting Attitude toward Delinquent Behavior Based on Academic Burnout, Anxiety, Stress and Depression in High School Male Students

Sepideh Farajpour Niri¹

Abstract

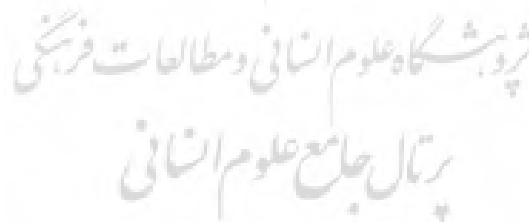
Purpose: This study aimed to predict positive and negative attitudes to delinquent behavior based on academic burnout, anxiety, stress, and depression in high school male students.

Methodology: The research method was descriptive-correlational, and the statistical population included all students studying in male high schools in the Nair city in the academic year 2017-18. One hundred twenty of them were selected by the cluster sampling method and answered the questionnaires of attitude toward delinquent behavior Fazli (2010), Maslach Burnout Inventory (2002) and Lovibond, Lovibond of stress, anxiety, and depression scale (1995) (DASS-42). Data were analyzed using Pearson correlation and multiple regression methods.

Findings: The result showed that academic burnout and depression ($p < 0.01$) and anxiety ($p < 0.05$) were inversely correlated with a negative attitude to delinquent behavior and directly related to a positive attitude to delinquent behavior. The results of multiple regression analysis also showed that academic burnout, anxiety, and depression were able to explain 24% of the variance of positive and 16% of negative attitude toward delinquent behavior.

Conclusion: Academic burnout, anxiety, and depression in high school male students affect attitudes toward delinquent behavior. Given the present findings, it is necessary to consider the role of academic burnout, depression, and anxiety in future planning to reduce the attitude toward delinquent behavior.

Keywords: delinquency, Academic Burnout, Depression, Stress, Anxiety, Students

---

¹ Master of clinical psychology, Department of Psychology, Faculty of Education & Psychology, University of Tabriz, Tabriz, Iran. sepidarajpour@gmail.com.